

KREATYWNOŚĆ I INNOWACYJNOŚĆ W GOSPODARCE REGIONU

Kreatywność i innowacyjność w gospodarce regionu - to tytuł Międzynarodowej Konferencji Naukowej i Dobrych Praktyk, która odbywała się w Białymstoku w dn. 14-15 czerwca 2018 r. Konferencję zorganizowała Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku. Jej współorganizatorami byli: Ogólnopolski Klaster Innowacyjnych Przedsiębiorstw, Instytut Innowacji i Technologii Politechniki Białostockiej, FUNDACJA TECHNOTALENTY, Izba Przemysłowo-Handlowa w Białymstoku, Klaster Obróbki Metali oraz Program POLSKA 3.0. Patronat honorowy nad konferencją objęli: Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Wojewoda Podlaski, Marszałek Województwa Podlaskiego i Prezydent Białegostoku. Uczestnikami spotkania byli m.in. naukowcy z Litwy, Białorusi, Rosji i oczywiście z Polski, przedsiębiorcy, przedstawiciele instytucji otoczenia biznesu oraz samorządu województwa podlaskiego.

Głównym celem konferencji było wzbogacenie stanu wiedzy dotyczącej kreatywności i innowacyjności przedsiębiorstw oraz gospodarki regionu, w podejściu interdyscyplinarnym. Zaproszeni uczestnicy konferencji: naukowcy, eksperci, przedsiębiorcy oraz laureaci konkursów dla utalentowanych młodych ludzi prezentowali najlepsze praktyki w zakresie wprowadzania innowacji oraz prowadzili dyskusje na temat nowych metod rozpoznawania i wspierania utalentowanych osób.

We wprowadzeniu do konferencji dr Adam E. Szczepanowski, Dziekan Wydziału Nauk Ekonomicznych Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania w Białymstoku, przytoczył m.in. stanowisko amerykańskiego socjologa i politologa Daniela Pinka, który twierdzi, że cywilizacja zachodnia, po epoce rolniczej, przemysłowej i epoce wiedzy (już powszechnie dostępnej), wkracza w epokę

* Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku.

kreatywności i innowacyjności. Zacytował również fragment raportu „The Future of Job” powstałego w 2016 r. na Światowym Forum Ekonomicznym w Davos. W raporcie tym czytamy m.in., że najbardziej pożądanymi przez pracodawców kompetencjami w 2020 roku będą: twórcze myślenie, kreatywność i innowacyjność. Jego Magnificencja Rektor Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania w Białymstoku doc. dr Edward Hościłowicz powitał zaproszonych gości (m.in. z Litwy i Białorusi) oraz podzielił się kilkoma refleksjami związanymi z dokonującymi się zmianami w świecie w kierunku rozwoju kreatywności i innowacyjności, a następnie otworzył oficjalnie konferencję, która znalazła się w programie obchodów 25-lecia istnienia uczelni.

W pierwszej sesji pt. „Kreatywność i innowacje – trendy na świecie a polska rzeczywistość”, prof. dr hab. Krystyna Poznańska ze Szkoły Głównej Handlowej (SGH) w Warszawie przedstawiła referat dotyczący zależności i warunkowań w zakresie kreatywności i innowacyjności. Profesor SGH wskazała m.in. na istotę przedsiębiorczości, dzięki której kreatywność może być wdrażana w przedsiębiorstwach i regionach poprzez innowacyjne rozwiązania. Bardzo interesujące, mało jeszcze spotykane podejście do innowacji, przedstawił prof. Roman Sobiecki, Dziekan Kolegium Nauk o Przedsiębiorstwie (SGH) w Warszawie. Uczony wskazał, że oprócz innowacji produktowych, procesowych, marketingowych i organizacyjnych, które określił jako innowacje ekonomiczne (biznesowe), ważną rolę odgrywają i będą odgrywać innowacje społeczne. Określa się je jako eksperymentalne działania społeczne o charakterze organizacyjno-ustrojowym, których celem jest polepszenie jakości życia osób, społeczności, narodów, firm, środowisk czy grup społecznych. Jednym z przykładów innowacji społecznych może być opodatkowanie robotów, które – jak szacują niektórzy – mogą w przyszłości zastąpić ok. 1 miliard pracujących osób. W opodatkowaniu robotów chodzi o wyrównanie konkurencji między robotem a człowiekiem. Potrzeba wprowadzenia innowacji społecznych wynika również ze zwiększającej się liczby emerytów, wzrastającego rozwarstwienia ekonomicznego społeczeństw na całym świecie czy procesów migracyjnych.

Dwa kolejne referaty dotyczyły poziomu innowacyjności Polski na tle krajów Unii Europejskiej. Doktor Anna Iwacewicz-Orłowska (WSFiZ w Białymstoku) i dr Dorota Sokołowska (Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego i Turystyki w Białymstoku) przedstawiły analizę czynników warunkujących wzrost innowacyjności krajów należących do grupy OECD w roku 2013 i 2017, w oparciu o metodę TOPSIS (wielowymiarowa analiza porównawcza). Autorki wyodrębniły 12 wskaźników najbardziej istotnych dla tematu badania i utwo-

rzyły ranking innowacyjności, w którym Polska, niestety, wypadła niekorzystnie, biorąc pod uwagę analizowane wskaźniki, i spadła w opracowanym rankingu z 25. (w 2013 r.) na 27. miejsce (w 2017 r.). Najważniejsze czynniki świadczące o niskim poziomie innowacyjności Polski to: niski udział firm wdrażających wyłącznie innowacje produktowe i/lub procesowe jako udział wszystkich firm (Polska – 8,5%, OECD – 12,7%), niewielki udział firm innowacyjnych wdrażających innowacje organizacyjne i/lub marketingowe (Polska – 5,2%, OECD – 11,9%), niewielka ilość produktów nowatorskich wprowadzanych na rynek (Polska – 5,2%, OECD – 14,2%), słaba współpraca firm w działaniach innowacyjnych z klientami sektora prywatnego i/lub publicznego (Polska – 8,3%, OECD – 18%). Konkluzją tego wystąpienia było stwierdzenie, że kluczem do innowacyjności jest szeroko rozumiana współpraca firm wdrażających produkty innowacyjne: z dostawcami, z klientami, z sektorem szkolnictwa wyższego, z instytucjami rządowymi, współpraca krajowa i międzynarodowa. Doktor Joanna B. Zielińska z Uniwersytetu w Białymstoku zaprezentowała analizę porównawczą oceny poziomu innowacyjności Polski w Unii Europejskiej w latach 2004-2016. Wnioski płynące z tej analizy, niestety, są nadal niekorzystne dla Polski. Sumaryczny indeks innowacyjności jest prawie dwukrotnie niższy niż średnia dla krajów UE. Podobnie jest z nakładami na prace badawczo-rozwojowe. Zaobserwowano wzrost aktywności patentowej Polski, lecz liczba zgłoszeń patentowych polskich wynalazców była prawie siedmiokrotnie niższa niż średnio w UE. Polska charakteryzowała się również największą luką innowacyjną w stosunku do analizowanych krajów. Oznacza to, że w badanym okresie nasz kraj nie zmniejszył dystansu w stosunku do średniego poziomu innowacyjności krajów UE.

Spośród innych referatów zaprezentowanych na konferencji na uwagę zasługuje również wystąpienie prof. Bazylego Poskrobko (WSE) w Białymstoku i mgr Urszuli Onichimiuk z Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Białymstoku. Zaprezentowali oni model konwersji wiedzy w innowację, wskazując szczególnie na etap dochodzenia do wiedzy użytecznej. Etap ten składa się m.in. z: przygotowania umysłu (czyli: studiowanie materiałów zastanych, obserwacje, przemyślenia), poprzez stadium dojrzewania pomysłu (poszukiwanie wariantów rozwiązania, wirtualizację każdego wariantu), stadium uzewnętrzniania pomysłu (luźne rozmowy na temat pomysłu, konsultacje z fachowcami, prezentacje pomysłu na zebraniach, konsultacje ze zleceniodawcą), do stadium doskonalenia pomysłu (opracowanie całościowej wersji pomysłu, ocenę wykonalności procesowej, technicznej, finansowej, ekologicznej i społecznej).

Doktor Elżbieta Orechwa-Maliszewska zaprezentowała interesujący temat dotyczący ulg podatkowych w kształtowaniu innowacyjności przedsiębiorstw. Według Global Innovation Index, który obejmuje 127 krajów tworzących 97% światowego PKB, Polska nie wypada najgorzej, ponieważ zajmowała w 2017 r. 38. pozycję i następuje stała poprawa wśród badanych krajów. Przy tworzeniu tego rankingu bierze się pod uwagę 81 czynników (m.in. uwarunkowania instytucjonalne, kapitał ludzki i edukacja, rozwój wiedzy i technologii). W podsumowaniu autorka stwierdziła, że ostatnie zmiany regulacji prawnych sprawiły, że Polska należy do krajów o relatywnie wysokich zachętach podatkowych do prowadzenia przez przedsiębiorstwa działalności B+R. Skuteczność ich oddziaływania zależy w dużym stopniu od polityki organów skarbowych w zakresie uznawania kosztów kwalifikowanych.

Doktor Karol Kowalewski (WSFiZ w Białymstoku) przedstawił referat dotyczący uwarunkowań kreatywności i innowacyjności w regionie północno-wschodniej Polski. Uwarunkowania te autor podzielił na zewnętrzne, organizacyjne i wewnątrzsobowe. Do uwarunkowań zewnętrznych zaliczył: regulacje prawne, ofertę sektora finansowego, istnienie konkurencji, tempo zmian rynku, kapitał społeczny, działalność instytucji otoczenia biznesu, skalę współpracy między firmami i podmiotami zaangażowanymi w rozwój innowacji. W uwarunkowaniach organizacyjnych znalazły się: styl kierowania, przywództwo, praca grupowa, atmosfera w pracy, posiadane zasoby, organizacja pracy, system motywacyjny oraz doskonalenie i rozwój. Wewnątrzsobowe uwarunkowania to: cechy wrodzone oraz nabyte w trakcie życia człowieka. W dalszej części wystąpienia dr K. Kowalewski przedstawił stymulanty oraz destymulanty kreatywności i innowacyjności w północno-wschodniej Polsce.

Doktor Adam E. Szczepanowski przedstawił część badań, prowadzonych od ponad roku wśród prezesów przedsiębiorstw należących do „Podlaskiej Złotej Setki”, czyli przedsiębiorstw przemysłu mleczarskiego, obróbki metali, budownictwa, handlu, które osiągają największe przychody netto w ciągu roku. Spośród 10 czynników wewnętrznych istotnych w rozwoju kreatywności przedsiębiorstw dla przedsiębiorców najistotniejsze to: zdolności intelektualne, inwencja własna i wytrwałość. Wśród 10 zewnętrznych czynników kreatywności najważniejsze to: pobudzanie zainteresowania nowymi trendami, system kształcenia dla kreatywności i tworzenie systemu wsparcia. Prezesi wskazali, że najważniejsze spośród 12 czynników wewnętrznych dla rozwoju innowacyjności są: monitorowanie potrzeb rynku, umiejętność pracy zespołowej i kreatywność członków załogi. Wśród wyspecyfikowanych 13 zewnętrznych czynników innowacyjności przedsiębiorcy wskazali, że najważniejszymi są: tempo

postępu technicznego, wsparcie władz państwa oraz tworzenie systemu szkoleń, finansowania i ulg fiskalnych. Doktor Adam E. Szczepanowski przedstawił również część szerokich badań dotyczących uwarunkowań innowacyjności, prowadzonych przez WSiFiZ w Białymstoku. Wnioski z badań przeprowadzonych w 288 mikro, małych i średnich przedsiębiorstwach w końcu 2017 r. (ankieta zawierała 66 pytań) wskazują m.in. na potrzebę zmiany w systemie edukacji oraz modelu nauczania na każdym z poziomów w zakresie kształcenia kreatywności i innowacyjności, wypracowania spójnej strategii dotyczącej koordynacji programów wspierających innowacje, potrzebę realnej współpracy uczelni i przedsiębiorstw w zakresie rozwoju innowacji, potrzebę stworzenia miejsca (np. portalu www), gdzie przedsiębiorcy mogliby zgłaszać swoje potrzeby dotyczące prac badawczo-rozwojowych, a także potrzebę powołania np. brokera informacji, który byłaby łącznikiem pomiędzy uczelniami wyższymi a przedsiębiorstwami.

Zagadnienie rachunkowości kreatywnej w kształtowaniu wizerunku jednostki gospodarczej przedstawił prof. Vaclovas Lakis z Uniwersytetu Wileńskiego. Profesor przedstawił m.in. pozytywne aspekty rachunkowości kreatywnej, wskazując na: twórcze stosowanie standardów rachunkowości mające na celu przedstawienie jasnego i zrozumiałego wizerunku jednostki gospodarczej. Negatywny aspekt to m.in. stosowanie niewłaściwych metod, ignorancja wymogów standardów rachunkowości lub niewłaściwe interpretacje zasad rachunkowości. W podsumowaniu Profesor zaznaczył, że w warunkach dynamicznego rozwoju techniki i technologii oraz zmiany wartości pieniądza w czasie, jedynym sposobem odzwierciedlenia wiernego obrazu sytuacji finansowo-majątkowej jednostki gospodarczej jest stosowanie narzędzi rachunkowości twórczej. Jest to związane z ryzykiem, gdyż może zaistnieć celowe zniekształcenie wiernego obrazu. Aby tego uniknąć, powinna funkcjonować w jednostkach gospodarczych niezależna kontrola wewnętrzna.

Interesującą aplikację do prowadzenia kreatywnych spotkań grupowych w sposób indywidualny przedstawił Kamil Bazyluk – Prezes AKSONY. Aplikacja ta zapewnia dzięki Internetowi m.in.: zdalną pracę przez przeglądarkę www, pełną anonimowość, szybki dostęp do ekspertów, automatyzuje i zarządza procesem kreatywnych spotkań, zmniejsza koszty organizacji spotkań oraz transferu wiedzy. Inną ważną cechą tej aplikacji jest możliwość pracy w rozwiązywaniu problemów w dowolnym czasie i miejscu oraz uzyskiwanie najwyższych wyników kreatywności grupy.

Znaczącą wartością konferencji były wystąpienia inicjatorów startupów i prezesów różnych przedsiębiorstw z naszego regionu, Polski oraz prezesów instytucji otoczenia biznesu. Angelika Jarosławska – Koordynator Programu Polska 3,0 – przedstawiła m.in. założenia i dokonania zintegrowanych działań, mających na celu połączenie polskich rzek, autostrad i kolei w jedną płaszczyznę transportu multimodalnego oraz budowę największego w Europie Ponadnarodowego Centrum Logistycznego w Gorzyczkach. Jednym z głównych założeń projektu jest przywrócenie żeglowności polskich rzek (Odra, Wisła, Bug i inne), a także konsolidacja polskich przedsiębiorstw w Klastrach Kluczowych, branżowych oraz wojewódzkich. Od 2014 roku Program Polska 3.0 próbuje swoimi działaniami edukacyjnymi i promocyjnymi, podejmowanymi wśród elit politycznych i naukowych oraz przedsiębiorców, wpływać na zmianę priorytetów polityki gospodarki Rządu RP i UE. W Programie tym uczestniczą powiatowe i wojewódzkie władze samorządowe, przedsiębiorstwa lokalne, społeczeństwo, jak i instytucje naukowo-badawcze.

Case study z Ogólnopolskiego Klastra Innowacyjnych Przedsiębiorstw dotyczące firmy CEO Karma Clutch przedstawiła Beata Matluk oraz Angelika Jarosławska. To nowatorskie, pierwsze globalne biuro rzeczy znalezionych. Hasło Karmy: "If it's important for you it's important for us" idealnie odzwierciedla ideę rewolucji w naklejce – posiadając Karmę Clutch możesz nią opatrzyć każdą ceną dla Ciebie rzecz, a ten kto ją znajdzie i zwróci, otrzyma za nią nagrodę. Z kolei Adam Walicki, wiceprezes Fundacji Technotalenty, przedstawił ideę fundacji i konkursu Technotalent. Podkreślił wagę działań na rzecz tworzenia efektywnych systemów wsparcia osób utalentowanych w sektorze wysokich technologii i branży kreatywnej. Uznał, że osoby utalentowane są niezbędne do rozwoju innowacyjnych przedsiębiorstw w naszym regionie. Wskazał jakie działania są szczególnie istotne dla właściwego rozpoznania i implementacji zawodowej młodych uzdolnionych absolwentów szkół i uczelni. Zaprezentował przy tym główny cel Fundacji Technotalenty, którym jest ograniczenie exodusu „technotalentów” z regionu. Omówił też efekty czterech edycji Konkursu Technotalent, w których uczestniczyło ponad sześćset młodych utalentowanych uczniów i studentów.

Bardzo interesująca i wyczekiwana przez uczestników konferencji była debata ekspertów nt. roli i odpowiedzialności różnych instytucji w rozwoju kreatywności i innowacyjności w regionie. W debacie poprowadzonej przez dr. Adama E. Szczepanowskiego, dr Maciej Kopczyński, współtwórca PHOTONA – robota edukacyjnego opowiedział o kreowaniu produktu, który jest dostępny od września 2017 r. w ok. 10 tys. egzemplarzy na rynku. Wskazał że konstrukcyjnie

na początku PHOTON był dobry, ale „wylądował w koszu”, ponieważ nie spełnił oczekiwań klientów. Dopiero współpraca z naukowcami (m.in. psychologami) oraz dziećmi sprawiły, że robot został przyjaźnie dostosowany do potrzeb dzieci, by je bawić i uczyć. Tomasz Stypułkowski – Prezes Instytutu Transferu Technologii – mówił o budowaniu pomostów pomiędzy nauką a biznesem, ponieważ dotychczas są to dwa różne światy, które się prawie nie spotykają i nie wspierają. Czynnikiem napędowym w tym zbliżaniu nauki z biznesem są pieniądze UE. Prezes Instytutu wskazał, że bez wsparcia merytorycznego, finansowanego pomysłów, projektów, współpracy naukowców i praktyków, ok. 95% z nich nie kończy się wdrożeniem. Potrzeba budować świadomość konieczności tej współpracy. Bogdan Węgrzynek – Prezes Ogólnopolskiego Klastra Innowacyjnych Przedsiębiorstw – mówił o współpracy z kilkuset przedsiębiorstwami z całej Polski w klastrach. Odniósł się do wyników badań, które przedstawiają końcowe miejsca innowacyjności Polski w UE. To wręcz niemożliwe, że przy tak wielu wspaniałych przypadkach kreatywności i innowacyjności Polaków, również za granicą, zajmujemy ostatnie miejsca w Europie. Przyczyną tego jest wysoka biurokratyzacja i skomplikowany system podatkowy. Z kolei Rafał Mejsak – Pełnomocnik ds. Rozwoju w Centrum Przedsiębiorczości i Innowacji WSiFiZ w Białymstoku – mówił o przygotowaniu oferty współpracy nauki z biznesem, wykorzystywaniu potencjału uczelni o charakterze biznesowym i budowaniu tych mostów pomiędzy nauką a biznesem na co dzień. Wskazał m.in. na istotę i znaczenie człowieka w tworzeniu innowacji i komercjalizacji wiedzy oraz na potrzebę elastycznej współpracy uczelni z biznesem. Sebastian Rynkiewicz – Prezes Klastra Obróbki Metalu – mówił z kolei o przestrzeni dla kreatywności, otwartości, zaufaniu, finansowaniu komercyjnym (nie z funduszy UE). Dzięki temu klastr opracował strategię rozwoju na 4 lata, którą zrealizował w 2 lata. Możliwa była też współpraca 3 uczelni białostockich i Białostockiego Parku Naukowo-Technologicznego. Efektem współpracy nauki z biznesem była też współorganizacja trzech Kongresów Liderów Zmian w WSiFiZ w Białymstoku oraz sukcesy w integracji kilkudziesięciu firm z Podlasia na krajowych i międzynarodowych targach technologicznych. Na zakończenie debaty, Profesor Krystyna Poznańska ze Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie przedstawiła m.in. wyniki badań ilościowych i jakościowych w woj. mazowieckim Wskazała na uciążliwe dla przedsiębiorstw procesy biurokratyczne uczelni oraz na wysokie koszty pośrednie uczelni we współpracy z biznesem. Pani Profesor wskazała również na potrzebę funkcjonowania w naszym kraju brokerów rynkowych, giełd innowacji, a w mniejszym stopniu na tworzenie centrów innowacji. Profesor wskazała

również na potrzebę promocji ofert badań dla zdrowia i niedostosowaniu propozycji uczelni do współczesnych potrzeb rynku, a więc badań stosowanych, rozwojowych, a nie podstawowych, którymi dysponują uczelnie. Nie ma też dostatecznej przychylności władz uczelni co do naukowców, którzy współpracują z biznesem. Dobrze byłoby gdyby zajęcia prowadzili wykładowcy z doświadczeniem praktycznym zdobytym w gospodarce. Na polskich uczelniach publicznych przedsiębiorcy oczekują wprowadzenia zajęć praktycznych, ale programy uczelni nie są aktualnie dostosowane do tych zmian. Mamy znakomitych pomysłów studentów, ale potrzebne jest wsparcie interdyscyplinarne. Wskazano też na większe inwestowanie w B+R w klastrach pomimo trudności w przekonaniu przedsiębiorców, że nie należy obawiać się restrykcyjnych urzędów skarbowych. W dyskusji dotyczącej debaty wskazano m.in. na potrzebę tworzenia innowacyjnych studiów podyplomowych oraz poszukiwania najsukcesywniejszych sposobów współpracy nauki z biznesem.

W sesji pt.: „Współpraca międzysektorowa dla kreatywności i innowacyjności” udział wzięli wyjątkowi liderzy technologii i zwycięzcy Konkursu „Technotalenty”: Marek Antoniuk – Prezes Riftcat sp. z o.o., Jan Godlewski – designer, architekt wnętrz, Ewelina Brzozowska – Projektant urządzenia rehabilitacyjnego Crowler i Mateusz Bajko – współtwórca projektu Anima. Zaproszeni goście zaprezentowali najpierw swoje obecnie realizowane projekty, dzieląc się swymi doświadczeniami, m.in. przedstawili, w jaki sposób doszło do powstania kreatywnych przedsięwzięć. Następnie zaproszeni prelegenci wzięli udział w debacie nt. uwarunkowań powstawania, rozwijania i prowadzenia swoich (ew. wspólnych) startupów czy firm. Kwestią poruszaną szczególnie przez młodych przedsiębiorców, laureatów konkursu TECHNOTAKENTY była biurokratyzacja, która zniechęca, „podcina skrzydła młodym startupowcom”, wręcz zabija kreatywność i innowacyjność. Dzieje się to m.in. przez szczegółowe i długie procedury składania wniosków, a przecież my jako region i jako Polska mamy przyspieszać. To jeden z wniosków z konferencji, który skierujemy do polskiego Rządu, podobnie jak potrzebę zmian w systemie edukacji. Niestety, polski system edukacji jest przestarzały i to na wszystkich szczeblach. System ten preferuje przede wszystkim metody podające (głównie wykłady) stosowane przez nauczycieli i metody odtwarzające, powielające odkryte wcześniej i potwierdzone schematy, których wymaga się od uczniów i studentów. To są metody które zabijają kreatywność i innowacyjność. Przytaczane w czasie konferencji badania wskazują, że dzieci w przedszkolu są kreatywne w ok. 85%, natomiast studenci (po całym cyklu edukacyjnym) są kreatywni zaledwie w 15 %. To trzeba jak najszybciej zmienić, np. w kierunku

fińskiego modelu edukacji, gdzie zajęć o charakterze kreatywnym jest ok. 10 razy więcej.

Uczestnicy konferencji poszukiwali także odpowiedzi na pytanie: co zrobić, by rozwijać innowacje i przyspieszyć rozwój regionu? Potrzeba dobrych praktyk, rozwiązań, wykorzystywania dokonań sztucznej inteligencji, analiz Big Date itp. Gospodarka regionalna potrzebuje koncentracji przedsiębiorstw (klastry), aby uzyskiwać efekty synergii ze współpracy oraz interdyscyplinarności. Należy poszukiwać innowacji o zasięgu globalnym, opartych na kapitale polskim, a nie korporacjach, które „wysysają” polską gospodarkę zarówno pod względem twórczych innowacyjnych rozwiązań, jak i pod względem finansowym. Wybrzmiała też potrzeba powołania w regionie multidyscyplinarnego instytutu innowacji skupiającego przedstawicieli różnych uczelni, przedsiębiorców różnych branż, instytucji otoczenia biznesu, a może także przedstawicieli samorządów. Wskazano również, że konieczne jest kształcenie systemowe, budowanie świadomości dla konieczności rozwoju kreatywności i innowacyjności, do współpracy i kształcenia na wszystkich poziomach.

W czasie konferencji często przewijał się wątek pierwszoplanowej roli człowieka i całego społeczeństwa we wszystkich działaniach, procesach związanych z kreatywnością i innowacyjnością. Nie możemy nigdy zapomnieć, że wszystko co tworzymy pochodzi od człowieka, zespołów ludzkich, więc jest tworzone przede wszystkim dla człowieka i całych społeczeństw.

To najważniejsze wnioski płynące z licznych referatów, dyskusji, zaprezentowanych case study, debaty ekspertów i podlaskich Technotalentów. Referaty zaprezentowane na konferencji dostępne są na stronie internetowej czasopisma naukowego „Przedsiębiorstwo & Finanse” (<http://www.pif.wsfiz.edu.pl>).